

УДК811.161.2

ББК81.411.1

Мовна особистість: лінгвістика і лінгводидактика [Текст] / МОН України, Київський національний лінгвістичний ун-т, Черкаський національний ун-т ім. Б. Хмельницького. – Київ-Черкаси : вид-во ФОП Гордієнко Є.І., 2018. – 286 с.

ISBN 978-966-493-740-2

У збірнику представлено статті за матеріалами доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми мовної особистості: лінгвістика і лінгводидактика», яка відбулась 18 – 19 жовтня 2018 року у Черкаському національному університеті ім. Б. Хмельницького. До збірника увійшли наукові публікації з проблем мовознавства, літературознавства та методики.

Для широкого кола філологів – науковців, викладачів і науково обдарованої молоді.

Наукова редакція:

В.П. Мусієнко, доктор філологічних наук, професор (головний редактор);

Т.В. Клеофастова, доктор філологічних наук, професор;

Т.В. Радзієвська, доктор філологічних наук, професор;

М.П. Василенко, кандидат педагогічних наук, доцент;

Л.В. Корновенко, кандидат філологічних наук, доцент;

О.В. Палатовська, кандидат філологічних наук, доцент;

Г.М. Потапова, кандидат філологічних наук, доцент;

М.О. Шведова, кандидат філологічних наук, доцент.

Відповідальні за випуск: Л.В. Корновенко, М.П. Василенко

Рецензенти:

Терехова С.І., доктор філологічних наук, професор

Шитик Л.В., доктор філологічних наук, професор

Рекомендовано до друку вченого радою Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (протокол № 1 від 30.08. 2018 року).

За зміст публікацій, дотримання права інтелектуальної власності відповідальність несуть автори.

Засновники – Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького,
Київський національний лінгвістичний університет

© Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, 2018

© Київський національний лінгвістичний університет, 2018

© Автори статей, 2018

ФОРМУВАННЯ ВТОРИННОЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті автор аналізує теоретичні аспекти концептів «мовна особистість», «вторинна мовна особистість», які формують науково-методичну основу процесу навчання іноземній мові. Розглянуто основні напрямки наукових досліджень проблеми на сучасному етапі та їх вплив на розробку стратегії формування вторинної мовної особистості в процесі навчання студентів немовних спеціальностей іноземної мови.

Ключові слова: лінгводидактика, мовна особистість, вторинна мовна особистість, зміст та методи навчання іноземним мовам, мовна картина світу.

Інтеграція України у світовий та європейський простір вимагає суттєвого перегляду змісту та методів навчання іноземним мовам, коли на перший план виходить процес формування як мовної особистості, рівень владіння рідною мовою якої, свідчить, про сформованість первинної мовної особистості в цілому, так і вторинної мовної особистості готової і здатної до комунікації у будь-якій життєвій ситуації і в соціокультурній сфері. Навчання іноземній мові і є процесом навчання міжкультурній комунікації, спілкуванню мовних особистостей, які належать до різних культур, та які повинні вийти з кола своєї мови як відбитку культури та «вступити у коло іншої мови» [1, с. 80]. Саме цей процес ми називаємо формуванням вторинної мовної особистості, поняття якої визначається як сукупність здатностей людини до іншомовного спілкування на міжкультурному рівні, який розуміється як адекватну взаємодію з представниками інших культур. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування вторинної мовної особистості здатної інтегрувати в міжнародний глобалізований простір. Людина, яка хоче оволодіти іноземною мовою, повинна не лише вміти висловлюватися цією мовою, а й засвоїти культурні норми, систему цінностей та життєві орієнтири її носіїв та внести їх у свою власну сформовану рідною мовою картину світу.

Метою нашого дослідження є теоретичний аспект концепту «вторинна мовна особистість» та процес формування вторинної мовної особистості студента немовних спеціальностей.

Методологічною основою навчання іноземним мовам стає лінгводидактика як система дослідження мовних явищ в антропоцентричному аспекті з її основним концептом мовної особистості. Розвиток цієї галузі спричинив зміни в методіці викладання іноземної мови, більше пов'язуючи її з мовознавством, лінгвокультурологією, етнолінгвістикою. Адже, мовні явища, сама мова нерозривні з народом, носієм мови та культурою народу.

Проблему формування мовної особистості у своїх роботах розглядали Г. І. Богін [2], В. В. Виноградов [3], С. Г. Воркачев, [4], В. І. Карасик [5], Ю. Н. Караполов [6], А. В. Соломаха [7], Г. Т. Шелехова [8].

В. Карасик пропонує такий перелік особливостей мовної особистості:

- 1) мовна здібність як органічна можливість навчатися спілкуванню за допомогою мови;
- 2) комунікативна потреба, спрямована на адресата мовлення, співрозмовника, колектив;
- 3) комунікативна компетентність як вироблене вміння успішно спілкуватися;
- 4) мовна свідомість як активне вербальне відображення у внутрішньому світі зовнішнього світу;
- 5) мовленнєва поведінка як усвідомлена і неусвідомлена система вчинків, що розкривають характер і спосіб життя людини [5, с. 8].

У концепції опису мовної особистості, «лінгводидактичній моделі» Г.І. Богіна, мовна

особистість представлена у розвитку, становленні, русі від одного рівня до наступного, більш високого. Ця модель являє собою тривимірне утворення на перетині трьох рівнів мовної культури (фонетика, граматика, лексика), видів мовленнєвої діяльності (говоріння, письмо, аудіовання, читання), і параметрів розвитку мовленнєвої особистості (правильність, інтеріоризація, насиченість, правильний вибір, адекватний синтез) [2, с. 31].

Враховуючи ці особливості, науковці вибудовують модель зберігання осо-
бистості і акцентують увагу на трьох рівнях а саме:

1) мовному, або вербально-семантичному, що передбаочає традиційні формальних засобів вираження певних значень;

2) когнітивному, одиницями якого є поняття, ідеї, концепти, які складаються у впорядковану, систематизовану картину світу певної мовної індивідуальності та відображають ієрархію її цінностей;

[6, 36].
3) прагматичному, або мотиваційному, що включає цілі, мотиви, підприємства та створення таких умов, щоб у процесі навчання

Таким чином, виникає потреба у створенні таких умов, щоб у процесі навчання іноземній мові, викладач у рівній мірі ставив перед собою цілі, досягнення яких реалізовують формування вторинної мовної особистості на кожному із трьох рівнів. Це можливо в умовах особистісно-орієнтованої освіти, що передбачає активну участь студента у процесі навчання, та забезпечення реалізації особистісно-орієнтованої концепції навчального процесу та процесу навчального співробітництва між викладачем і студентами та студентів між собою. Ми прийшли до висновку, що реалізація цього можлива завдяки таким компонентам організації навчального процесу: діагностичний, організаційний, управлінський [9, с. 51].

Зупинимось на кожному з даних компонентів. Діагностичний – передбачає вивчення індивідуальних особливостей студентів, що обумовлює успішність навчальної діяльності і забезпечує творчий розвиток особистості. Організація особистісно-орієнтованого навчання передбачає попереднє психолого-педагогічне діагностування. Тому на початковому етапі роботи необхідно провести тестування студентів для вивчення їх індивідуально-психологічних особливостей. Ми розділяємо погляди тих дослідників, які підходять комплексно до вивчення особистості студента, в залежності від мети дослідження, теоретичних обґрунтувань, позиції автора. Саме діагностичний компонент дає можливість ефективно використати різноманітні методики, що забезпечують засвоєння студентами фонетичної, лексичної та граматичної структури мови, як системи; формують комунікативні уміння і навички на рівні спілкування в типових ситуаціях, що стають базою розуміння мовних явищ іноземної мови на рівні вербалних прецедентів, концептів, що утворюють національну мовну картину світу народу, мову якого вивчає студент.

Організаційний – зміст цього компоненту полягає в розробці особливостей процесу навчання, коли студент є не тільки об'єктом педагогічного впливу, а і активним суб'єктом взаємопов'язаної високо результативної діяльності. Цей компонент базується на залученні через іноземну мову не тільки до вторинної мовної системи інофонної лінгвокультури, але й до концептуальної картини, у межах якої відбувається становлення національного характеру і менталітету носія мови. Необхідно запровадити таку організацію навчання, яка формує, розвиває і відповідає за орієнтацію мовця у світі й просторі за рахунок накладання особистого орієнтаційного простору на картину світу. Управлінський компонент забезпечує керівництво пізнавальною діяльністю студентів [9, с. 52]. До ряду основних умов управління процесом формування вторинної мовної особистості навчання ми відносимо і раціональний відбір навчального матеріалу; розкриття перед студентами суспільної цінності і особистісного значення матеріалу, що вивчається; встановлення психологічного контакту між викладачем і студентом, створення атмосфери співробітництва, яка виключає авторитарність, експлуатацію пам'яті й нерозумну схему контролю та оцінки «знаєш – не знаєш».

Таким чином, наше завдання полягає у формуванні такої вторинної мовної особистості, яка б поєднувала у собі цілісний розвиток основних трьох структурних рівнів: структурно-мовного (уявлення людини про мову як систему, знання правил та загальноприйнятих комунікативних стратегій та тактик), лінгвокогнітивного (представленій картиною світу, концептами та моделями їх взаємодії, визначається розвитком уміння розпізнавати настанови людини, що належить до іншого соціуму, в якому діє інша система цінностей, норм, правил та оцінки) та мотиваційного рівня (пов'язаний з потребами особистості, які визначають обрану лінію поведінки, дотримання певних правил, прийнятих в соціумі, соціальне спілкування, належність до певної соціальної групи і визначають ієархію цінностей та смислів самої вторинної особистості). Формування вторинної мовної особистості – це формування сукупності рис людини, яка передбачає оволодіння вербально-семантичним кодом мови, що вивчається, тобто «мовною картиною світу» носіїв цієї мови, і концептуальною картиною світу, що дає можливість людині зрозуміти нову для неї соціальну дійсність.

Література

- Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества [1830–1835] / В. Гумбольдт // Гумбольдт В. Избранные труды по языкоznанию. – М., 1984. – 298 с.
 - Богин Г.И. Уровни и компоненты речевой способности человека / Г.И. Богин. – Калинин: КГУ, 1975. – 106 с.
 - Виноградов В.В. Избранные труды. О языке художественной прозе. Т. 5 / В.В. Виноградов. – М.: Наука, 1980. – 362 с.
 - Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкоznании / С.Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64–72.
 - Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
 - Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М.: Издательство ЛКИ, 2010 – 264 с.
 - Соломаха А.В. Концепт «вторинна мовна особистість» в теорії та методіці навчання іноземних мов [Електронний ресурс] Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. Вісник психології і педагогіки – Випуск 13. – К., 2013. – Режим доступу до збірника : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук_праць_.– Випуск 13
 - Шелехова Г.Т. Формування мової особистості як умова мовленнєвого розвитку учнів основної школи на уроках української мови. [Електронний ресурс] / Г. Шелехова // Рідне слово в етнокультурному вимірі. – 2013. – С. 543–552. – Режим доступу: http://nбуv.gov.ua/UJRN/rsev_2013_2013_72
 - Рибалка Л. В. Проблеми готовності майбутніх учителів до індивідуалізації навчання / Л. В. Рибалка // Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. Випуск 136.– Черкаси., 2008.– С. 51–53.

В статье автор анализирует теоретические аспекты концептов «языковая личность», «вторичная языковая личность», которые формируют научно-методическую основу процесса обучения иностранному языку. Рассматриваются основные направления научных исследований проблемы на современном этапе а также их влияние на разработку стратегии формирования вторичной языковой личности в процессе обучения студентов незыковых специальностей иностранному языку.

Ключевые слова: лингводидактика, языковая личность, вторичная языковая личность, содержание и методы обучения иностранным языкам, языковая картина мира.

The author analyzes theoretical aspects of the concepts "linguistic personality", "secondary linguistic personality", which form the scientific and methodological basis for the process of foreign language teaching. The article deals with the main directions of the scientific investigations of the problem nowadays and their influence on the development of the formation strategy of secondary linguistic personality of students in the process of foreign language teaching.

Key words: linguodidactics, linguistic personality, secondary linguistic personality, content and methods of teaching foreign languages, linguistic world-image.